

Aspecten van rechtspersoonlijkheid in de R.K. Kerk

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R. (1979). Aspecten van rechtspersoonlijkheid in de R.K. Kerk. *Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie*, 110(5480), 315-317.

Document status and date:

Published: 01/01/1979

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Aspecten van rechtspersoonlijkheid in de R.K. Kerk

MR. GERARD-RENÉ DE GROOT*

Reactie op het artikel van Mr. V. A. M. van der Burg in WPNR 5473 van 14 april 1979.

Het is dikwijls niet eenvoudig om vast te stellen, of een binnen een kerk functionerend 'lichaam' rechtspersoonlijkheid bezit en zo ja, door welke regels de betreffende rechtspersoon wordt geregeld. Voor de beantwoording van deze vragen is ingevolge het bepaalde in art. 2:2 BW immers kerkelijk recht relevant en dit kerkelijk recht is voor een civilist vaak moeilijk toegankelijk en lastig te overzien. Toch zijn civilisten (en dan vooral notarissen) soms gedwongen om de vraag betreffende de rechtspersoonlijkheid van een kerkelijk 'lichaam' onder ogen te zien, meestal in verband met het feit dat zo'n 'lichaam' onroerend goed wil verwerven. De vragen die in zo'n geval beantwoording behoeven, zijn dan immers: is dit 'lichaam' rechtspersoon en – ingeval van bevestigend antwoord – wie kunnen dit lichaam vertegenwoordigen? Ook in ander verband kan de vraag naar de rechtspersoonlijkheid van belang zijn: zo kunnen slechts lichamen, die rechtspersoonlijkheid bezitten, legataris of erfgenaam zijn. Als iemand te kennen geeft een gedeelte van zijn vermogen aan een bepaald kerkelijk lichaam te vermaken, is het daarom zaak

om na te gaan of dit lichaam wel tot legataris, c.q. erfgenaam kan worden benoemd.

Het is derhalve verheugend dat V. A. M. van der Burg in WPNR 5473 van 14 april 1979 enkele opmerkingen heeft gemaakt over de rechtspersoonlijkheid van R.K. parochies. Zijn opstel reikt enig materiaal aan, dat de beantwoording van de zoëven gestelde vragen vergemakkelijkt. Het artikel is met name waardevol vanwege het feit, dat naar veel recente literatuur wordt verwezen, zodat personen, die met de aangesneden problemen worden geconfronteerd, vanuit dit opstel dieper in de materie kunnen duiken. Vanwege dit belang van de uiteenzettingen van Van der Burg wil ik naar aanleiding daarvan op enkele punten wijzen.

Van der Burg heeft zijn opmerkingen gebaseerd op het Algemeen Reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland, zoals dit luidde in 1976. Dit reglement is inmiddels ingetrokken! Op 3 november 1978 heeft de bisschoppenconferentie van de R.K. Kerkprovincie in Nederland een nieuw reglement gepubliceerd, dat op 1 januari

1979 in werking is getreden. De inhoud van de diverse bepalingen is grotendeels ongewijzigd gebleven, maar de indeling van het reglement is geheel nieuw. Het artikel van Van der Burg is echter door het nieuwe reglement niet achterhaald; zijn opstel geeft ook onder de vigeur van de nieuwe bepalingen nog een goed beeld van de rechtsregels betreffende R.K. parochies, maar de verwijzingen naar de verschillende artikelen van het reglement kloppen niet meer.

Op één punt behoeft de door Van der Burg gegeven beschrijving van de interne structuur van een parochie m.i. duidelijk aanvulling. Op pagina 223 (midden kolom) wijst hij er op, dat o.g.v. art. 8 (lid 1) Alg. Regl. Parochie (thans art. 6) de pastoor of diens plaatsvervanger in die hoedanigheid van rechtswege voorzitter van het kerkbestuur is. Er dient op te worden gewezen dat art. 6 (evenals trouwens art. 8 oud) bepaalt, dat dit het geval is, *tenzij de bisschop*

* Wetenschappelijk medewerker voor burgerlijk recht en privaatrechtelijke rechtsvergelijking aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

een ander als voorzitter aanwijst. Van deze afwijkmogelijkheid maken de bisschoppen regelmatig gebruik. Het lijkt me van belang hierop te wijzen, daar art. 21 Alg. Regl. Parochie stelt, dat voorzitter en secretaris de parochie in en buiten rechte vertegenwoordigen. Het is derhalve zondermeer denkbaar dat een parochie door twee 'leken' wordt vertegenwoordigd.

Verder stelt Van der Burg op pagina 224 (linker kolom): 'Vroeger bestond er in de R.K. parochies naast het kerkbestuur dikwijls nog een armbestuur. De taken hiervan zijn sedert de invoering van de Algemene Bijstandswet overgegaan op de Interparochiële Caritas (I.P.C.). Een samenwerkingsvorm tussen de parochies in een bepaalde gemeente of regio, gebaseerd op een door de bisschop goedgekeurd reglement'. Deze opmerkingen zijn slechts ten dele juist. In sommige streken van ons land zijn de oude parochiële armbesturen inderdaad geheel verdwenen en is daarvoor in de plaats de Interparochiële Caritas gekomen. Dit is echter bepaald niet overal het geval. Op grond van het Algemeen Reglement voor de parochiële charitas instelling in de Nederlandse R.K. Kerkprovincie (aangenomen door de Nederlandse Bisschoppenconferentie op 2 september 1964) zijn de oude armbesturen omgedoopt in 'parochiële charitas instellingen' en onder die naam zijn ze dikwijls nog springlevend. Een parochiële charitas instelling (PCI) en een parochie zijn twee verschillende, van elkaar te onderscheiden rechtspersonen. Art. 3 lid 3 Alg. Regl. Charitas bepaalt:

Deze instelling (d.w.z. de PCI, dG) is een kerkelijke instelling, als bedoeld in artikel 4, lid 2, van het Algemeen Reglement voor katholieke instellingen op charitatief en maatschappelijk gebied en als zodanig een zelfstandig onderdeel van het R.K. Kerkgenootschap in Nederland.'

Een PCI is dus zelfstandig drager van rechten en plichten en kan dus ook tot legataris of erfgenaam worden benoemd. Behalve de PCI's bestaat in sommige steden, die in meerdere parochies zijn verdeeld, nog een instelling voor Interparochiële Caritas, die ook weer rechtspersoon is. Ik moge dit illustreren aan de hand van de situatie in de stad Groningen, waar men naast zeven PCI's nog weer een R.K. Centraal Armbestuur kent (dus een IPC), dat ondermeer de eerstgenoemde PCI's subsidieert. Er zij op gewezen, dat de desbetreffende rechtspersonen geenszins onbelangrijk zijn en ten dele niet geringe sommen gelds beheren.

Vervolgens een opmerking over de rechtspersoonlijkheid van de dekenaten.

Van der Burg schrijft op pagina 222 (linker kolom) dat over de rechtspersoonlijkheid van dekenaten twijfel bestaat. Hij verwijst daarbij naar Asser/Van der Grinten. Het komt me voor dat de gesignaleerde twijfel sinds 1977 achterhaald is. Het bestaan van dekenaten is gebaseerd op art. 217 par. 1 van de Codex iuris canonici:

'De bisschop moet verder zijn diocese indelen in districten, die meerdere parochies omvatten en dekenaten genoemd worden.'

De juridische structuur van een dekenaat was tot 1977 voor de Nederlandse Kerkprovincie evenwel niet geregeld, zodat onduidelijk was of een dekenaat in rechte kon optreden. Gedurende de laatste jaren gingen parochies echter steeds intensiever met elkaar samenwerken op dekenaatniveau. Een duidelijke structuur van dekenaten was derhalve nodig geworden. Op 8 november 1977 heeft de Nederlandse Bisschoppenconferentie daarom een Algemeen Reglement voor het bestuur van een dekenaat van de R.K. Kerkprovincie in Nederland vastgesteld. Art. 1 lid 1 van dit reglement stelt: 'Een dekenaat is een instelling van de Rooms-Katholieke Kerk, in de zin van canon 217 van de Codex Iuris Canonici en van artikel IV van het Reglement voor het R.K. Kerkgenootschap in Nederland, en bezit als zelfstandig onderdeel volgens het kerkelijk recht rechtspersoonlijkheid, welke ingevolge artikel 2 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek als zodanig is erkend naar Nederlands recht'. Volgens het Alg. Regl. Dekenaat bestaan er twee typen dekenaten: de dekenale stichting en de dekenale vereniging. Welke structuur een dekenaat heeft, is afhankelijk van de beslissing van de bisschop binnen wiens diocese het betreffende dekenaat valt. Een dekenale stichting vereist een minder nauwe samenwerking tussen de betrokken parochies dan een dekenale vereniging.

De twijfel over de rechtspersoonlijkheid van een dekenaat, als samenwerkingsverband tussen parochies, is dus passé defini. Moelijk te beantwoorden is echter de vraag naar de rechtspersoonlijkheid van een ander samenwerkingsverband op kerkelijk gebied. In toenemende mate werken kerkgenootschappen oecumenisch samen. Interkerkelijke activiteiten worden plaatselijk meestal opgezet in het kader van een samenwerkingsverband. Een dergelijk samenwerkingsverband wordt veelal Raad van Kerken genoemd. Op provinciaal niveau bestaan verder Provinciale Raden van Kerken. Zijn deze (Provin-

ciale) Raden van Kerken rechtspersonen krachtens Nederlands burgerlijk recht? In art. 2:2 BW wordt slechts rechtspersoonlijkheid toegekend aan kerkgenootschappen en hun zelfstandige onderdelen. De genoemde Raden zijn geen onderdelen van kerkgenootschappen en op het eerste gezicht evenmin zelf kerkgenootschappen. Bekijkt men echter de definities, die in de literatuur van het begrip kerkgenootschap worden gegeven, dan komt — in positieve zin — twijfel op. Löwensteyn¹ ziet een kerkgenootschap als een zelfstandig naar buiten optredende organisatie van personen, die zich de gemeenschappelijke godsverering door deze personen op grondslag van een gemeenschappelijke godsdienstige opvatting ten doel stelt en als zodanig in het leven is geroepen. Asser/Van der Grinten² omschrijft een kerkgenootschap als een organisatie van aangeslotenen, welke zich de gemeenschappelijke godsverering van de aangeslotenen op de grondslag van gemeenschappelijk godsdienstige opvattingen ten doel stelt en welke als kerkgenootschap wil gelden. Bij een Raad van Kerken is zeker sprake van een organisatie van personen die als doel heeft de gemeenschappelijke godsverering op grondslag van gemeenschappelijke geloofsopvattingen. Basis van de Raad van Kerken is immers het christelijk geloof, zoals dit is neergelegd in ondermeer de Apostolische Geloofsbelijdenis. Weliswaar zijn verschillen tussen de godsdienstige opvattingen van de aangeslotenen aanwezig, maar we moeten onder ogen zien, dat ook binnen de traditionele kerkgenootschappen grote verschillen in geloofsopvatting kunnen worden gesignaleerd. Is een Raad van Kerken dus toch rechtspersoon ex art. 2:2 BW? Op één punt treedt een moeilijkheid op, namelijk ten aanzien van de definitie, welke Van der Grinten geeft: wil een Raad van Kerken als 'kerkgenootschap' gelden? Een Raad van Kerken wil immers een samenwerkingsverband tussen kerken zijn en pretendeert niet zelf 'kerk' te zijn. Men kan zich echter afvragen, of het wel reëel is te eisen, dat een levensbeschouwelijke organisatie zich met de naam 'kerkgenootschap' siert, alvorens haar op grond van Boek 2 BW rechtspersoonlijkheid wordt toegekend. Is het niet voldoende, dat een levensbeschouwelijke groepering zelfstandig aan het rechtsverkeer wil deelnemen?

1. Pitlo/Löwensteyn, Het rechtspersonenrecht, Arnhem 1978, 24.

2. Asser/Van der Grinten, Vertegenwoordiging en rechtspersoon, deel 2, De

Een ontkenning van de vraag naar de rechtspersoonlijkheid van de Raad van Kerken zou trouwens een eigenaardige consequentie hebben. Het Nederlands burgerlijk recht zou dan door de bepaling van art. 2:2 BW rechtspersoonlijkheid toekennen aan groepen personen, die zich als kerkgenootschap presenteren, maar niet aan de oecumenische samenwerkingsbanden tussen die genootschappen.

Nog weer een stap verder dan de Raden van Kerken gaan de zogenaamde basisgemeenten, die in steeds grotere getale voorkomen. Deze basis-

gemeenten zijn oecumenisch opgezet en functioneren als zelfstandige gemeenschappen. Ze kunnen dikwijls niet worden beschouwd als onderdeel van de traditionele kerkgenootschappen. Zo heeft de R.K. Kerk met betrekking tot enige uit haar midden voortgekomen basisgemeenten gesteld, dat deze hun activiteiten 'buiten verantwoordelijkheid van de bevoegde bisschop' ontplooiën. Kunnen we de basisgemeenschappen dan zelf als kerkgenootschappen aanmerken? De gemeenten plegen deze vraag zelf ontkennend te beantwoorden: ze stellen dat er slechts één chris-

telijke kerk is en willen uitdrukkelijk geen kerkgenootschap naast andere kerkgenootschappen zijn. Moet hen vanwege deze stellingname de rechtspersoonlijkheid op grond van art. 2:2 BW worden geweigerd? Een dergelijke uitleg van art. 2:2 BW zou eng zijn en doet tekort aan het feit, dat er sprake is van een groep mensen, die als eenheid naar buiten treedt en als doel heeft gemeenschappelijke godsverering op grondslag van gemeenschappelijke godsdienstige opvattingen.

Naschrift

MR. V. A. M. VAN DER BURG*

1. De reactie van G. R. de Groot op mijn artikel: 'Aspecten van de rechtspersoonlijkheid van een R.K. parochie naar Nederlands recht' heeft mij verheugd. Zijn bijdrage bevat enige nuttige aanvullingen. Mijnerzijds passen bij deze reactie de volgende kanttekeningen. Ik volg hierbij de alinea's van zijn bijdrage.

2. Even voor het verschijnen van mijn artikel in het WPNR (1979) nr. 5473 van 14 april 1979 kreeg ik als secretaris van het kerkbestuur van de R.K. parochie van de H. Familie JMJ te Zeist de beschikking over de tekst van het Algemeen reglement voor het bestuur van een parochie van de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland (verder te citeren: Algemeen reglement)¹, dat op 1 januari 1979 in werking is getreden. Het nieuwe Algemeen reglement verschilt in materieel opzicht niet van het oude. Er heeft slechts een vernummering van de artikelen plaatsgevonden. Alleen de definitie van een R.K. parochie is gewijzigd. Deze luidt thans:

'Een parochie is een instelling van de Rooms-Katholieke Kerk in de zin van canon 216, par. 1 en 3 van de Codex Iuris Canonici en van artikel III van het Reglement voor het R.K. Kerkgenootschap in Nederland, en bezit als zelfstandig onderdeel volgens het kerkelijk recht rechtspersoonlijkheid, welke ingevolge artikel 2 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek als zodanig is erkend naar Nederlands recht.'

Ik heb tegen deze definitie dezelfde bezwaren als tegen die in het oude Algemeen reglement, dat tot 1 januari 1979 gegolden heeft. Te weinig komt tot uiting dat het in een R.K. parochie gaat om de gemeenschappelijke Godsver-

ering der leden op grondslag van het R.K. Geloof.

3. Hoofddregel is dat de pastoor of diens plaatsvervanger in die hoedanigheid van rechtswege voorzitter van het kerkbestuur is. De Groot wijst op de mogelijkheid van art. 6 Algemeen reglement dat de bisschop ook een leek tot voorzitter kan benoemen. Dit is juist. Ik onderschrijf zijn bewering niet dat van deze afwijkingsmogelijkheid regelmatig gebruik wordt gemaakt. Volgens de mij ter beschikking staande gegevens gaat het hier in de Nederlandse Kerkprovincie om sporadisch voorkomende gevallen.

4. De Groot wijst terecht op het feit dat in een aantal gevallen de oude R.K. armbesturen voortleven als instellingen van parochiële charitas. Om welke aantallen het gaat, is mij niet bekend. Hierop is toepasselijk het Algemeen reglement voor de parochiële charitas instelling in de Nederlandse R.K. Kerkprovincie, vastgesteld 2 september 1964. Ik heb in mijn artikel in WPNR (1979), nr. 5473 alleen gewezen op de Interparochiële Caritas (I.P.C.) vanwege de grotere frequentie waarmee deze instellingen aan het rechtsverkeer deelnemen. Als aanvulling op de opmerkingen van De Groot wil ik aandacht vragen voor de Algemene bepalingen voor katholieke instellingen op pastoraal, charitatief of maatschappelijk gebied of op het terrein van onderwijs of vorming in de R.K. Kerkprovincie in Nederland², die op 1 december 1978 in werking zijn getreden. Hier bepaalt artikel 5, lid 1, tweede zin, dat:

'Tenzij het Algemeen reglement voor de parochiële charitas-instelling van kracht is, heeft iedere kerkelijke instelling eigen

statuten, die voldoen aan artikel 6 van deze Algemene bepalingen.'

5. In de inleiding op mijn artikel in WPNR (1979), nr. 5473 heb ik aangevoerd het feit dat er twijfel bestaat over de rechtspersoonlijkheid van een dekenaat onder art. 2 Boek 2 BW. De Groot wijst op het bestaan van het Algemeen reglement voor het bestuur van een dekenaat van de R.K. Kerkprovincie in Nederland (art. 1, lid 1), vastgesteld op 8 november 1977. Hiermede acht De Groot elke ruimte voor twijfel ten aanzien van de rechtspersoonlijkheid van een dekenaat verdwenen. Ik meen echter dat in ons systeem de rechter uitmaakt of sprake is van een zelfstandig onderdeel van een kerkgenootschap in de zin van art. 2 Boek 2 BW. De rechter zal m.i. nog moeten beoordelen of een dekenaat als eenheid naar buiten kan treden (Vgl. HR 13 mei 1938, NJ 1939, no. 247 noot P. Scholten). Het enkele feit dat een kerkgenootschap een onderdeel tot zelfstandig onderdeel in een reglement aanmerkt is daartoe m.i. niet voldoende. Ik ben er niet zeker van dat de rechter het dekenaat als zelfstandig onderdeel van de Nederlandse R.K. Kerkprovincie zal erkennen.

6. De Groot roert in zijn reactie nog andere punten aan, waarover ik in mijn artikel heb gezwegen. Ik maak van de gelegenheid gebruik om daarover het volgende op te merken. De zogenaamde 'kritische basisgemeenten', die buiten de verantwoordelijkheid van

* Administrateur bij de Directie Wetgeving en andere Juridische Aangelegenheden van het Ministerie van Economische Zaken.